

mekek egésznapos tétlenségre, vagy esetleg felügyelet nélküli csavargásra volnának kárthatva. Súlyos dilemma ez, melyből egyelőre kivezető út nincs. Mindenesetre az egész kiürítési rendszer még olyan fiatal, hogy érdemleges kritikát nem lehet gyakorolni fölötte; hogy valóban még fog-e felelni céljának, azt az elkövetkező idő fogja eldönteni,

Dr. Berg Pál.

A Svájci Országos Kiállítás.

1.

A kiállítás, mint egy mesterien elgondolt és kidolgozott *földrajz-óra*, az idő mozgásán át vetítette a látogatók elé Svájc földjének és mindenfajta élőlényének fejlődését, a geológiai korszaktól máig. Mintha egy cselekvőiskola dolgozta volna fel a vidékek életét, a fűszáltól a szellemi alkotásokig, egy-egy érdeklődési központ körül. Mintaszerű dolgok közt választani nehéz, de ha kell, azt az összeállítást lehet kiemelni, amely a város életét ábrázolja. Képekben mutatja ennek gazdag lüktetését és összetett rétegződését. (Házak, lakások, utcák, közlekedés, villamosok, autóbuszok belseje, foglalkozások, műhelyek, irodák, üzletek, bankok, iskolák, cégtáblák, hirdetések, posta, mulatóhelyek, ének és zenekarok, egészségügy, sétahelyek, kirándulások, fürdők, sportok, tömegmegmozdulások, népgyűlések, felvonulások, kivilágítás, stb.) Ez a munka díszére válnék bármely mintaiskolának.

A kiállítás felhasználta a *szemléltetés minden eszközét*: a szót (vezetők, előadások, hangszórós bemondások, itt-ott ének), a tárgyszemléltetést (pl. pékműhely, papirosgyár, könyvnyomda, újságszerkesztés stb. működésben), ábrázolást (kép, grafikon, film, térkép, dombormű), feliratokat. A technikai eszközökkel, mint a müncheni Deutsches Museum-ban, kísérletezhettek még a gyermekek is. Rendelkezésükre pedig magyarázók állottak.

A *feliratok* nemcsak tényeket közöltek, hanem egész *tanítást végeztek*. Pl. a kenyérről közölték, hogy „életünk minden pillanatában energiát eszünk. . . A napfény halmozza fel az energiát a növényekben. . . A búzában, lisztben van a legtöbb energia.“ — A táplálkozás feliratai hangsúlyozták, hogy mennyivel több szükségletünk van, mint volt Tell Vilmosnak, mert a szükségletek növekedése együtt jár a civilizációval. Állítsunk mellé egy másikat, amelyen ez olvasható: „Ha hazánk kevés nyersanyagára volnánk utalva, sok dologban régesrégi idők színvonalán élnénk. „S ime itt van előttünk Svájc életkedve: nem panasza fordul, nem hirdet lemondást és szűkölködést a bőség világában, hanem alkalmat lát a nyersanyaghiányban a munkára, vállalkozásra.

Tanított, de *nevelt* is a kiállítás. Minden felirat a bennünk rejtett emberhez is szólt, nemcsak az intellektushoz. Svájc állatait ezzel mutatta be: „Minden élőlény védelemre szorul. . . A kis lényeknek is joguk van élni.“ A természetrajzi rész egy felhívásban csúcsosodott ki: „A természetvédelem fogja megtartani földünk élő szépségét. Segítség ebben!“

Befelé tekintve, *Svájcot és a nevelést azonosnak vette a Kiállítás.* „Az iskolák adják Svájc erősségét... Az iskola a falvaink magja...” Az iskolai kérdések éppen olyan fontosak, mint a községi és állami élet más tényei. Minden lényeges iskolai ügyben a polgárok döntenek szavazólappal. „Ezzel ismerik el a jó népiskola döntő jelentőségét a derék és szabad svájci polgár képzésében.”

Hogy ebben az iskolát és nevelőt megbecsülő országban *milyen az iskola*, azt számos kiállítási részleten kívül összefoglalóan mutatta be a „Tanulás és tudás” hatalmas csarnoka. Központjában Pestalozzi szobra állt. Szimboluma annak, hogy az ő szelleme hatja át Svájc iskoláit.

Pestalozzi a család, az anya által kívánta javítani a népnevelést. Ezzel összhangban hirdette a kiállítás: *„Biztosítsátok a család anyagi alapját!”* Hiszen ez a családvédelem és a jobb nevelés feltétele. Bizonyos is, hogy a svájci iskolázás magas színvonala összefügg az átlagos keresettel. Ez pedig a nagyobb városokban olyan családoknál, melyeknek két iskolaköteles gyermekük van, havi 250 svájci frank. S mikor a ma „Gertrudja” is hozzájárul munkájával a család jövedelméhez, nem eltévedt anyai és női hivatásától, hanem ellenkezően, a családot védi, nevelő és anyai feladatát végzi — állapította meg a kiállítás.

Az *ifjúság gondozás, test és egészségápolás* gazdag és sokoldalú munkája is kibontakozott a csarnokokban. Természetes, hogy egy nép, amely őrzi szíve és szelleme szabadságát, őrzi az egészségét is, hiszen a beteg a saját teste rabszolgája. A svájci ifjúság testi és lelki egészségét egész sor szervezet gondozza: tanító, ifjúsági titkár, gondozónő, iskolaorvos, iskolapszichológus, győgypedagógus, gyermekpszichiáter, nevelési tanácsadó, iskolai fogklinika, iskolai fogápolás. Nemcsak az iskolába lépő, hanem a távozó tanulót is orvos vizsgálja meg, s röntgenezi is. A magániskolák pedig általában biztosítják tanulóikat baleset ellen, vagy egyénileg vagy közösen.

A gondozás kiterjed a rosszul táplálkozó, de a hiányosan öltözött gyermekekre is. A svájci tanulót, ha rászorul, a köz ellátja a szükséges ruházattal, a szülőknek pedig gondjuk van a csinos, egészséges öltözködésre. Nap-nap után vonultak fel a látogatók tömegében az iskolák, vidám színbe, de ízlésesen öltözött növendékeikkel. Olyan felfrissítő volt a szemnek látni őket, mint az erdő közepén a virágos ágyat.

Az *egészség gondozás a gyermek testi adottságaihoz mért osztályokat* teremtett, nagyothallók, rövidlátók, hibásbeszédűek osztályait. A hibástartású gyermekek külön tornában részesülnek. A megelőzésre, szociális segítségre, a *különleges pedagógiára* segítő tervet dolgozott ki az állam. Ebbe a munkába az ifjúsági szervezetek (pl. Pro Juventute, Pro Infirmis) bevonják a hozzátartozókat is. A segítség tehát nem a gondtól való szabadítás, nem jótékonykodás, hanem a család és köz összeműködése. S mivel 38,000 svájci gyermek él idegen családban, a nevelőszülők számára külön kiképzést állított be ez a terv.

Modellek, fényképek számoltak be az *iskolai épületekről.* Le Corbusier hazája modern iskolákat épített, napfénnel, világossággal, levegővel, térrel, mosdókkal, ebédlővel. A Villejuif-i (Páris mellett) minta

iskolaépület nyomában járnak. Minden 102 elemi iskolás gyermekre jut 1 iskolaépület. (S minden 33 tanulóra 1 tanító!) Pedig milyen nehézségekkel kell megküzdenie e kis országnak! Magas völgyeihez nehéz hozzáférni, mégis pl. Safiental-ban 4 iskolát építtetett 60 gyermek számára. E négymillió népi nem kiméli a költséget elemi iskoláinál. De önérettel mutat arra is, hogy 9 főiskolája van.

Az *iskola munkáját* szinte teljességben mutatta be a kiállítás. Színes kép ábrázolta a tételt, hogy a tanítás minden fokon a gyakorlati életben gyökerezik, a használhatóságot tartja szem előtt. Elsősorban a népiskola nevel a tevékeny életre, helyes munkára, emberiségre, tudásra, szépre, szabadságra és az államnak. A középiskolai terem motója ez volt: „Az igazság keresése!” Ami nem zárja ki a gyakorlatiaságot. Hiszen még a klasszikus nyelvek tanítását is hasznos voltuk igazolja: „Megnyitják az utat a művészethez, költészethez, tudományhoz és honismerethez... A klasszikus nyelvek az ember és a polgár iskolája.”

A *modern nyelvtanítás* példászerű földje Svájc. A kiállítás ki is emelte a fontosságát. Bemutatta feladatait, módszereit, nyelvfejlődési szakaszok szerint, a csecsemőkortól az iskolát végzett felnőttig. Feltűntette, hogy a technika és a modern érintkezési lehetőségek hogyan szélesítették ki a területét és szaporították eszközeit. (A sok módszeres ötlet közt érdekes a játékos nyelvtan. A francia *finir* ragozását madarak énekelik. Egyik ágon három magános madár énekl az egyesszám, a másikon pedig három a többes ragjait. Az ágak közt húzódik meg az *i* és *iss*.

A *tanulók munkái, füzetei, rajzai* közül kiemelkedett egy rajzgyűjtemény: „A gyermekek fölfedezik a világot.” Képek a gyermek-mindennapi életéből, olvasmányjaiból, fantáziájából. Megvilágították a gyermek érdeklődését s kifejezőmódját, amint az a primitív kezdettől a művészi tudatosságig fejlődik.

Az *iskolarádió* külön szakaszt kapott. Az adások tervszerűen, az iskola munkájával összhangban folynak. A tanulók rádiós-füzetben dolgozzák fel az előadások anyagát, összefoglalások, rajzok, dolgozatok, probléma-megoldások formájában.

Külön részt kapott az *érdeklődési központ* körül csoportosított tanítás is. Tárnya: a Rajna völgye. A feldolgozás sokoldalúsága, alaposága, a belevitt érdeklődés és munkakészség valóságos csábítás volt a követésre.

Bőséges anyag hangsúlyozta, hogy az ipari civilizáció az iskolázás súlyát a *szakképzésre* helyezte át. A szakok szerint csoportosított anyagban kiemelkedett, hogyan folyik a háztartás tanítása mind a kötelező iskolai idő alatt, mind azután. A gyakorlati és elméleti ismeretek közlésén túl (mint háztartási természetrajz, élelmiszertan, stb.) arra törekszik, hogy e lenézett munkába tervszerűséget, szépséget, örömet vigyen be. Hiszen ez a munka is intelligenciát és tudást kíván. „Valamit lemosni csak a gondolkozó ember tud.” És „aki áhítatosan tiszteli azt, amit a természet ad nekünk, gondal és megfontoltsággal dolgozik.”

A szellemes ábrázolások az *iskola életének* sok olyan tényét megvilágították, amellyel különben hosszsan s talán eredménytelenül kellene foglalkozni. A kiállítás egyik értéke éppen a közvetlen rávillantásokban

rejtett. Amint *Lin Yutang*, a kínai bölcse mondja: „Az igazságot sohasem lehet bebizonyítani, csak rámutatni lehet.” Ezt a rámutatást végezte a kiállítás. Ábrázolta, hogy a *svájci középiskola helyesen ítél*, hiszen a zürichi kanton 300 érettségiből a főiskolákön 16 % jobb eredménnyel végzett, 75 % ugyanolyannal s csak 9 % csúszott le rosszabb eredményre. Egy másik kép a *középiskolai tanár munkáját* ábrázolta. (Előkészülés, tanítás, dolgozatjavítás, nevelés, kirándulás, előadás a népfőiskolán, szülőfogadás.) Harmadik kép a *tanárképzést* s az oklevélíg szükséges munkát mutatta be.

Filmek vitték a látogatók elé az *óvodák, nyáritelepek, középiskolák életét*, síturákat, kirándulásokat. (Az iskolai kirándulások nemcsak a természettel, hanem az emberekkel is összehozzák a tanulókat!) „Az *első iskola*” magát a tanítást szemléltette. Különböző vidékek tanítói tanítottak hetenként négyszer, 40 perces órákban. A megoldás ötletes volt. Az iskolateremben csak 20–25 hallgató fért el, a terem fala azonban félemelet magasságtól kezdve üveg. Az odavezető hídról bárki figyelhette a tanítást, a nélkül, hogy a jövés-menés zavarta volna azt. A tanítást pedig hangszóró közvetítette.

A *magániskolák* csarnoka két szimbolumban fogta össze az intézetek munkáját. A bejáratnál stilizált fa képe állt, két oldalán két szó: művelni = nevelni. Azaz a nevelő a kertész gondosságával és gyöngédségével fejleszti az összes adottságokat, s hisz az ifjúságban. A másik szimbolum Pestalozzi. Minden szakasz előtt nyitott, nagy könyv, a nagy pedagógus egy-egy irányító mondásával. Hiszen az új nevelésben is az történik, ami a technikában: mai fejlődésünk adta eszközökkel váltjuk valóra mindazt, amit régtől kezdve elképzelték a mesék, álmodtak az utópisták, elgondoltak a bölcsek.

A magániskolákat Pestalozzi szelleme hatja át,* de különben nagy eltérések vannak köztük. A legtöbbjük egy-egy nevelő személyes alkotása. Céljukat jellemző jelszóba foglalják.**

A magániskolák nagyjából *Landesziehungsheim*. Fényképeik a legszebb alpi tájakat tárják elének. (A Zuoz-i lyceum pl. 1750 m. magasságban fekszik.) Többnek téli és nyári épülete van. Régi kastélyok és várak pompáznak a képeken. Ma iskolák. Egy-egy iskolát egész épületcsoport alkot. A tanulók ugyanis kor szerint csoportosítva külön házakban laknak. Minden csoport egy-egy jól szervezett társadalom, sokszor önkormányzattal. A társadalommá szervezés biztosítja, programjuk szerint, a személyiség legmagasabb kifejlődését. S mivel a csoportokban különböző országok gyermekei vannak együtt, kialakul bennük az elválasztó elfogultságokon felülálló ember. Így akarnak a magániskolák egy új nemzedéket nevelni, amely tökéletesebb és közeletet teremt, felelősséget érez a jövő generációkért.

* A dornbach-i *Goetheanum* Steiner Rudolf elvein épül.

** Pl. „Fegyelem könnyek nélkül.” *Les Pleiades*. — „A legjobb, amit ember embertársával tehet az, hogy megtanítja, hogyan legyen saját maga.” *Glarisse*. — „A tanítás hajítófát, sem ér, ha közben elvész az öröm és a jó kedv.” *Hof Oberkirch*. — „Ha az iskola valóban nevelni akar, ne csak oktatóhely, hanem sokkal inkább az adaptio helye legyen. Céljaul ne csupán a tanítást vegye, hanem az életet.” *La Chataignerai*.

Amint feltárult az *iskolák belseje*, barátságos, élénkszerű termek mosolyogtak a látogatóra. De nem az előadótermek fontosak itt. Hiszen a tanítás leginkább *mozgó osztályok* keretében történik. (Előképzettség és cél szerint alakított kis csoportok.) A tanítás java jól felszerelt műhelyekben, laboratóriumokban, kertekben s színpadon folyik. Az elvont tanítás életszerűvé vált a munkában; s ez egyben végzi a megfigyelő, bíráló erő, szociális érzés, jellem nevelését. Sőt irányítja a pályaválasztást is, mert a kipróbált tudományos, művészeti, kézműipari és gazdasági munka felfedi a képességeket, biztosabban mint egyéb „próbák”.

A *magániskolák testnevelése* szinte egyéni. Nem sportteljesítményre tör, hanem a szellemi munkához szükséges testi ellenálló-erőt, jellemet, önbizalmat, összetartozás érzését fejleszti. E célokhoz vezető módok bőségét is feltárta a kiállítás. A hegyi klíma, napfürdők, lemosások, tusok, fürdők, lélekző és szabadtéri tornák, vándorlások, sítúrák, különböző sportok szolgálják a testnevelést. Sőt — s ez a jövő útja — több magánintézet a táplálkozást is test és jellemnevelő hatásában fogja fel. (Követve *Freinet* francia pedagógust.)

Számos kép mutatta be a *magániskolák munkáját és internátusi életét*. Legérdekesebbek voltak a keleti Svájc leányinternátusait ábrázoló faliképek, továbbá a „*színes hétköznapi*”. Ez órarend: óraserkezettel mozgatott hatalmas fényképek sorolják elő a tanulók napi munkáját.

Széles ábrázolást kaptak a *magániskolák* is. Ez aztán rávilágított a mai élet bonyolult feltételeire, s hatásosan bizonyította, hogy az iskolának mozgékonyan kell lennie, alkalmazkodnia az élet változásaihoz, mivel az élet még az iskola kedvéért sem áll meg. A magániskolák az élet minden működésére felkészítenek. Nevelnek szociális munkásokat, háztartási tanárnőket, egészségügyi nővéreket, orvosi asszisztenseket, szállodavezetőket, könyvtárosokat, titkárokat, fordítókat stb.

A magániskolák fejlődésének feltétele a belső felkészültség és a külső szabadság. Svájc közléte mind a kettőt biztosította. Az állam nem támogatta az iskolát, csupán hagyta, hogy az egyén saját természete szerint fejlődjék. És ennyi elég volt ahhoz, hogy Svájc a magániskolák klasszikus földjévé váljék. Ma 479 magániskola dolgozik ott, 40.000 tanulóval, 4500 tanerővel. (Köztük 500 külföldi.) Ami a szellemi értéken kívül megbecsülendő közgazdasági hasznát is jelent az országnak. Hatásuk azonban az egész kontinensre kisugárzik, mert növendékeik egész Európából gyülekeznek, sőt itt-ott más világreszből is. A nevelés fejlődése szempontjából szintén nagy a jelentőségük. Bennük alakultak ki és váltak tényekké az új nevelés elvei. Amin az elmélkedők vitatkoznak, lehetetlennek bizonyítanak, ezekben az iskolákban már valóság. Bár csak a jómódúak számára készültek, dolgoznak a nagy átlagnak is. Költséges laboratóriumok, de eredményeik elterjednek a nyilvános iskolákban, utat törnek a folyton reformálódó közoktatásnak.

3.

Az *összegezés* a kiinduló ponthoz tér vissza: a zürichi kiállítás például vehető a kiállítások megrendezésében. Pedagógiai értékénél

fogva ma még páratlanul áll. Új területet készített a népművelés számára. Mindenképpen pedagógiai alkotás volt. Alkalmas arra, hogy erősítse a társadalomban és a nevelésben való hitet, még a sötétlenlátókban is.

Nánay Béla.

IRODALOM

Málnási Bartók György: *Ember és élet. (A bölcséleti antropológia alapvonalai.)* Budapest, 1939. 258 oldal.

Harmónia és harmóniára törekvés vonul végig e könyv minden során: egy kiegyensúlyozott, magas szellem állítja elénk az ember és az élet egységét oly tükörben, amely mindenkire nézve megnyugvást és békét áraszt. A lélek csak addig nyugtalan, amíg meg nem értette a reá ható jelenségeket, — *írja egy helyen Bartók* — a megértés és befogadás egyúttal békéjét is elhozza. Nem tudjuk, felvetődött-e az író lelkében a mű megírása alatt ez a szempont, amit mi most végső és egyetemes benyomásként érzünk, de ha tudattalanul adta is meg a test-lélek-szellem egységbefoglalása révén a mi számunkra a békét, el kell fogadnia munkája legnagyobb eredményeként. Mert lehetetlen, hogy az előtt, aki figyelemmel haladt együtt Bartókkal mélyenszántó fejtegetéseiben, egymásnak feszülő, ellenséges erők harca maradt legyen a világ és az individuum ezernyi részlete: az összeegyeztetés mesterei sikerült az életmezők határfelületein. Megértettük, hogy az érzékszervek, ösztönök, szenvedélyek, indulatok, szeretet, ész és erkölcs zűrés egymásrahatásából ebben a kavargó és harci zajtól terhes világban is kialakulhat az örök emberi lélek Isten felé emelkedő élete s mezeje, amit különböző korokban változtatva hittek siralomvölgynek és könnyű örömök birodalmának, lényegében kötelességteljesítés színtere, pálya, aminek végén költők és filozófusok egybesimuló látomásaként béke és nyugalom honol.

Amennyi harc van addig! Győzni kell rabul ejtő szokások és romlásba vivő szenvedélyek felett, szüntelen megegyezéseket kell kötni miliővel, társadalommal, korokkal s egygő kell gyűrni a test és lélek sokszor annyira divergáló törekvéseit. A segítő a szellem, amelynek fáklyája világít ott is, ahol — *mint Dürer képén a Lovag útjában* — kétfelől a halál és a kétség sötétsége borzaszt. Ez ad szárnyat a véges érzékszerveknek, ez von szűn'elenül magasabbra és közelebb a teremtető és mindeneiket igazgató Istenhez. *Ember és élet*, mondja a cím; de mégis a *szellem* apoteózisa ez a mű, a szellemé, amelyről egy helyen azt mondja Bartók, hogy az emberi élet csak a szellemi Én által teremtetett életmezőben jut el a maga kiteljesedéséhez.

Higgadt hang, világos, bár rendkívül tömör és teljes figyelmet igénylő okfejtés jellemzi a stílust, tudatos anyagkezelés és lépésről-lépésre való rendszeres előrehaladás a mű fölépítését, nagy olvasottság és a kapcsolatok rendkívül éles meg-látása a tartalmat. Hadd idézzünk e helyt néhányat legszellemesebb és a Ma életébe leginkább belevágó gondolatai közül. Az alapot adó egység gondolata ismételtten visszatér: „az ember filozófiai megértésének előfeltétele az, hogy az embert, mint szerves egészet tekintsük, hiszen ha részecskék gépezeteként fognánk fel, akkor